

סימן ל"ז – נוגע בעדותו

א. מקור הדין

1. **בבא בתרא, דף כ"ט:** "תנן: חזקת הבתים; והא בתים - דביממא ידעי, בליליא לא ידעי! ... רבא אמר, כגון דאתו בי תרי ואמרי: אנון אגרינן מינייה, ודרינן ביה תלת שנין ביממא ובליליא. אמר ליה רב יימר לרב אשי: הני נוגעין בעדותן הן, דאי לא אמרי הכי, אמרינן להו: זילו הבו ליה אגר ביתא להאי! א"ל: דיני דשפילי הכי דאיני, מי לא עסקינן כגון דנקיטי אגר ביתא ואמרי: למאן ליתביה?".
2. **בבא בתרא, דף מ"ב-מ"ג:** "דאמר שמואל: השותפין מחזיקין זה על זה, ומעידין זה על זה, ונעשים שומרי שכר זה לזה ... אמאי? נוגעין בעדותן הן! הכא במאי עסקינן - דכתב ליה: דין ודברים אין לי על שדה זו".
3. **סנהדרין, דף כ"ג:** "... אמר רבי אלעזר: בבא הוא ואחר לפוסלן. כל כמיניה? נוגע בעדותו הוא! ... אלא: ערער דפגם משפחה. רבי מאיר סבר: הני אמשפחה קמסהדי, ואיהו ממילא קפסיל. ורבנן סברי: סוף סוף נוגע בעדותו הוא".
4. **בבא בתרא, דף מ"ד-מ"ה:** "גופא, אמר רבין בר שמואל משמיה דשמואל: המוכר שדה לחבירו שלא באחריות - אין מעיד לו עליה, מפני שמעמידה בפני בעל חובו. היכי דמי? אי דאית ליה ארעא אחריתי, עליה דידיה הדר! אי דלית ליה ארעא אחריתי, מאי נפקא ליה מינה? לעולם דלית ליה ארעא אחריתי, דאמר: לא ניחא דליהוי ליה רשע ולא ישלם. סוף סוף לגבי אידך נמי ליה רשע ולא ישלם הוא! דאמר: להכי זביני לך שלא באחריות".
5. **חידושי הר"י מיגאש שם¹:** "לא ניחא ליה דליהוי ליה רשע ולא ישלם. יש כאן לשאל היכי חיישינן ליה בעדות שקר כי היכי דלא ליהוי ליה רשע ולא ישלם, והא רשע דעד שקר טפי חמיר ואלים מרשע דלוה רשע ולא ישלם, ולא עוד אלא דהא אשכחן דקרייה רחמנא לעד שקר רשע דכתיב והצדיק את הצדיק והרשעו את הרשע ... וא"ת דהא דלא מקבלינן סהדותיה לאו משום דחיישי ליה דמכוין לאסהודי עדות שקר, הוא אלא משום דחיישינן דילמא מינטא דעתיה בסהדותא – הא ליכא למימר הכי דכי חיישינן למינטא דעתא ה"מ לגבי דיינא שהוא דבר תלוי בראיית הלב דאיכא למימר דלא חזי זכותא למאן דסני וחובה למאן דרחים ליה, אבל גבי סהדא כיון דהוא דבר התלוי בראיית העין מאי מינטא דעתא איכא הלכך ליכא למימר הכי. ויש להשיב בשאלה זו דהא דאמרינן דלא ניחא ליה דליהוי ליה רשע ולא ישלם לא לצאת ידי שמים הוא דלא ניחא ליה בהכי דאי משום ידי שמי' כיון דלית ליה מידי מאי אית ליה למעבד הוי ליה אנוס ואנוס רחמנא פטריה, אלא האי דלא ניחא ליה בהכי לצאת ידי הבריות² הוא דכיון דחזי ליה דלוה ולא ישלם קרו ליה רשע ומש"ה חיישינן שמא מסהיד עדות שקר ... אי נמי יש להשיב דהא דלא מקבלינן סהדותיה לאו משום דחיישי דעדות שקר הוא אלא משום דכיון דלא ניחא ליה למהוי ליה רשע ולא ישלם דאשתכח דקא מטי ליה הנאה מסהדותיה ה"ל כמאן דמסהיד לנפשיה דלא מקבלינן מיניה ולא משום דחיישינן ליה בההוא סהדותא אלא משום דלא מקרי עד כלל".
6. **שם, דף מ"ג:** "וכי מסלק נפשיה מיניה מי מסתלק? והתניא: בני עיר שנגנב ספר תורה שלהן - אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאין ראייה מאנשי אותה העיר; ואם איתא, ליסלקו בי תרי מינייהו ולידיינו! שאני ס"ת, דלשמיעה קאי".
7. **רשב"ם שם:** "ואין יכול לסלק עצמו שלא יהא נוגע בעדות שהרי נהנה בו ויוצא בשמיעתו³ אלא אם כן ילך לו לדור בעיר אחרת שלא יהנה בקריאתו".
8. **בית יוסף, חושן משפט ל"ז:** "דהוי סלקא דעתין למימר דבספר תורה יכולים להביא ראייה מבני העיר דלאו מידי דהנאת הגוף הוא ומצות לאו ליהנות ניתנו (ר"ה כח.) ותו דלאו עשיית מצוה ממש היא אלא שמיעה בעלמא ומשום הכי קאמר דאפילו הכי נוגעים בעדותם הם".
9. **חשוקי חמד בבא בתרא שם:** "ואולי אפשר לתרץ שאדם שיש לו נגיעה, ואפילו נגיעה של מצוה, עלול להורות לעצמו היתר אף לשקר. לדוגמא נאמר בדעת זקנים בעלי תוס' (בראשית כה לד) על הפסוק ויבז עשיו, מכבר היה מבזה אותה, ועל כן לקחה יעקב ממנו, ונמצא בספר רבי יהודה החסיד, מכאן אתה למד, שאם יש ביד רשע ספר תורה, או מצוה אחרת, דמותר לצדיק לרמותו וליטלו ממנו".

¹ דברי הר"י מיגאש מצוטטים ברמב"ן שם, אך הוא מוזכר רק את התירוץ הראשון של הר"י מיגאש, כפי שהעיר הקצות בס"ק א' וס"ק ה'.

² עיין סמ"ע (ס"ק כ"ד) שכתב, שייטכן שיטנם כאלה שאינם חוששים להיקרא "לוה רשע ולא ישלם", ובהם אכן אין לחשוש לנגיעה בעדות. פרשנות זו מתאימה לתירוץ הראשון בר"י מיגאש, שעניין זה הוא עניין חברתי, וממילא הוא עשוי להשתנות מאדם לאדם. אמנם עיין ש"ך (ס"ק י"א) שחלק על הסמ"ע בזה, והדגיש שכדרכן של אומדנות והערכות, קשה לחלק בין אדם לאדם: "אני חוכך בזה, שהרי הדבר מסור ללב והיאך אפשר לך למיסק עלה דמילתא".

³ על האפשרות להוכיח מדברי הרשב"ם כאן בנוגע לגדר העקרוני בקריאת התורה – מצות קריאה או שמיעה, ראה ציונים לתורה לרבי יוסף ענגל, כלל ט".

10. **רמב"ם עדות, ט"ו א':** "כל עדות שתבא הנאה לאדם ממנה אינו מעיד בה שזה הוא כמעיד על עצמו, לפיכך בני העיר שבא מערער לערער עליהם במרחץ או ברחוב של עיר, אין אחד מבעלי העיר מעיד בדבר זה ולא דן עד שישלך עצמו בקנין גמור ואחר כך יעיד או ידין".
11. **שם, ט"ז ד':** "ודברים אלו אינן תלויין אלא בדעת הדיין ועוצם בינתו שיבין עיקר המשפטים וידע דבר הגורם לדבר אחר ויעמיק לראות, אם ימצא שיש לזה העד צד הנאה בעדות זו אפילו בדרך רחוקה ונפלאה הרי זה לא יעיד בה".
12. **רדב"ז שם:** "לפי שאי אפשר לפרט כל הצדדים שאפשר שיבא לאדם הנאה בעדותו, לפיכך תלה הדבר בדעת הדיין ובינתו".
13. **רמב"ם עדות, י"ג ט"ו:** "זה שפסלה תורה עדות הקרובים לא מפני שהן בחזקת אוהבין זה את זה, שהרי אינו מעיד לו לא לטובתו ולא לרעתו אלא גזרת הכתוב הוא, לפיכך האוהב והשונא כשר לעדות אף על פי שהוא פסול לדיינות, שלא גזרה תורה אלא על הקרובים".
14. **תוספות בבא בתרא, דף מ"ג:** מפני שמעמידה בפני בעל חובו - וא"ת מאי איריא מפני שמעמידה תיפוק ליה משום דלא ניחא ליה דתיהוי תרעומת עליו כדאמרין בפ"ק דב"ק (דף ח:) ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ואתא בעל חובו וקטריף לה מיניה דינא הוא דאתי ראובן ומשתעי דינא בהדיה ולא מצי א"ל לאו בעל דברים דידי את דא"ל לא ניחא לי דתיהוי לשמעון תרעומת עליואי! וי"ל דאין נפסל בשביל כך לעדות א"נ הכא מיירי אפילו במכיר בה שהיא שלו דליכא תרעומת".
15. **בית יוסף חושן משפט, ל"ז:** "ורבינו תפס לו תירוץ שני עיקר".
16. **שו"ת מהרי"ט, ב' פ' (מצוטט בקצות ס"ק ב', ובשער המשפט ס"ק א'):** "ולענין אי מיקרי נוגע בעדות בדבר דלאו הנאת ממון אלא משום שדעתו קרובה לבני קהלו וכיוצא בזה - יראה דהא לא מיקרי נוגע בעדות. שאין לנו אלא מה שאמרו בפרק חזקת "האומר תנו מנה לעניי עירי אין מביאין ראייה מאנשי אותה העיר", ומוקי לה בספר תורה שהכל אצל ספר תורה עניינים הם ... ולהכי אמרינן האומר תנו לעניינים סתם נותנים אותו לעניי עירו אלא כל דלא מטי ליה הנאת ממון לא מיפסיל. ומה שהחמיר הרמב"ם ז"ל בהלכות עדות ואמר שאם דעת הדיין מבין בדבר הגורם לדבר אחר ויעמיק לראות אם נמצא שיש לעד זה צד הנאה בעדות זה אפילו בדרך רחוקה ונפלאה הרי זה לא יעיד בדבר שמא נוגע בעדותו הוא - לא החמיר הרב ז"ל כל כך אלא להעמיק להבין בדברי הבאים לידי הנאת ממון ואפ"י בדרך רחוקה. אי נמי שתבא הנאת ממון אחר כך לקרובים שיבאו אחר כך ...
- ועוד ראייה מההיא דאמרין בפרק חזקת הבתים בתוספות משום תרעומת ... אלמא תירוץ ראשון תופסים התוספות עיקר. וא"ת הא אמרינן לקמן בפ' חזקת המוכר שדה לחבירו שלא באחריות אין מעיד לו עליה מפני שמעמידה בפני ב"ח ומוקי לה בדלית ליה ארעא אחריתי דלהדר עילויה ומאי נפקא ליה מיניה דאמי' לא ניחא ליה דלהוי ליה רשע ולא ישלם משמע דאע"ג דלא נפקא לענין ממונא חשיב נוגע בעדות משום דלא ניחא דעתיה שיקרא ליה רשע. וי"ל דהתם ודאי אם אין לו במה לפרוע לא מקרי ליה רשע אלא במה שיש לו לשלם מיירי וה"ק לא ניחא לי שאהיה כל ימי בצער שאם יהיה לי יתר על מזונותי בצמצום אני מחויב לתת לב"ח וא"א לצמצם, ואהיה ליה רשע והשתא הנאת ממון הוא ואף על גב דהשתא לית ליה מידי ולא מפסיל משום מה שיעשיר לאחר זמן ויהנה בעדותו.
- והנה ראייתי לרב מהרי"י י' לב זלה"ה בח"ג סימן קנ"א בא לומר שיש פנים דאפילו היכא דליכא הנאה דממון הוי נוגע והביאה לזו דלא ניחא לי דלהוי רשע ולא ישלם ... ואעפ"י כן כתב ומכל מקום מסתברא לי דאין לנו לדמות מלתא למלתא משקול הדעת".
17. **קצות החושן, ל"ז ס"ק ד':** "עייין ש"ך והעלה דעד כאן לא אמרינן טובת הנאה אינה ממון אלא לענין תשלומי כפל וקידושי אשה וכה"ג, אבל לענין נגיעת עדות לא בעינן נגיעה של ממון ואפילו של שום הנאה נמי פסול ... ומ"ש הרמב"ם "אפילו בדרך רחוקה ונפלאה", היינו נמי הנאת ממון דוקא".

ג. חקירת היסוד באופי הפסול

18. **חידושי הרמב"ם מכות, דף ז' (וראה בר"י מיגאש ה"ל):** "והרב אב"ד ז"ל כתב בתשובותיו שכל עדות שבטלה מקצתה מחמת פסול קורבה בטלה כולה ולא פלגינן דבורא, דהא לא פליג בהו רחמנא ואמר דמה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה, אלמא לא פלגינן עדות, אלא הא דאמרין אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע, דוקא כשהוא מעיד על עצמו שאין זה עדות כלל אלא כמי שאינו דמי, שאין אדם נקרא לעצמו עד פסול כדי שנאמר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ודמיא למאי דאמרין לעיל במקיימי עדות הכתוב מדבר, דכי היכי דנמצא אחד מהעדים קרוב או פסול עדותן בטלה הכי נמי כשנמצא לאחד קרוב שהרי מקצת העדות בטלה מחמת קורבה, וכי היכי שאין ההורג פוסל שאר העדים מפני שאין אני קורא בו עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ה"נ כשהוא מעיד על עצמו ועל אחר בכלל אין אני קורא בו עדות שבטלה מקצתה לפי שאין עליו שם עד כלל. זה כתב הרב אב"ד ז"ל בתשובותיו.

ויש ראייה לדבריו בפ"ק דסנהדרין (י' א') דאמר'י פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להרגו אבל לא להורגה פשיטא ומפרקי' סד"א אדם קרוב אצל עצמו אמרי' אצל אשתו לא אמרי' קמ"ל. פי' סד"א אין אדם קרוב אצל אשתו כל כך שלא יהא עדותו שהוא מעיד עליה עדות פסולה וליבטיל לכל העדות לפי שבטלה מקצתה ובטלה כולה, קמ"ל דאשתו כגופו ואין זה עדות כלל הילכך פלגינן דיבורא כדפלגינן בגופו".

19. **חידושי הרשב"א בבא בתרא, דף מ"ג:** "מהכא שמעינן דכל שהוא נוגע בעדותו בעדות מחמת ממון ובא להעיד אין דוחין אותו מיד לומר נוגע בעדות הוא ואין שומעין לו בין לזכותו בין לחובתו כנגיעת עדות דקורבא אלא שומעי' דברו ואם יש בעדותו לפי ראות הדיינין שום נגיעת עדות להנאתו אין מקבלין ממנו ואם לאו מקבלין ממנו".

20. **ש"ך חושן משפט, ל"ז ס"ק א':** "כל עדות שיש לאדם הנאה בה פסול להעיד. בעיר שושן כתב בזה וז"ל, ולא משום דחשדינן ליה, אלא משום דאדם קרוב אצל עצמו; ולא ידעתי מנין לו הא – כן כתב הסמ"ע. ולי נראה שטעם העיר שושן משום דקשיא ליה אמאי דחיישינן שהוא מעמידה בפני בעל חובו שלא יהא ליה רשע ולא ישלם, והיאך נימא שיעיד שקר שהיא עבירה חמורה בשביל שלא יהא ליה רשע ולא ישלם. וניחא ליה, דכיון שיש לו הנאה בדבר אדם קרוב אצל עצמו ופסול. וכ"כ מהר"מ מלובלין בחידושו ... דכל דבר שיש לאדם הנאה בו ומעיד עליו יש לו דין עד הקרוב שאדם קרוב אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות מן התורה אפילו ידעינן בודאי שאינו משקר בעדותו, שהרי אפילו משה רבינו ע"ה פסול להעיד לאהרן אחיו מן התורה, עכ"ל".

21. **קצות החושן שם, ס"ק א':** "בעיר שושן (סעיף א') כתב דלאו משום דחשדינן ליה למשקר אלא משום דאדם קרוב אצל עצמו (סנהדרין ט, ב). וכתב כן משום דקשיא ליה בהא דאמרין (ב"ב מד, ב) המוכר שדה לחברו שלא באחריות אינו מעיד לו עליו משום דמעמידו בפני בעל חובו כי היכי דלא למיהוי ליה רשע ולא ישלם. ובזה לא שייך למימר דמשקר להעיד משום דלא ליהוי ליה רשע, דאין לך רשע גדול יותר מזה דשקר מעיד, ולכן כתב דאין הטעם משום משקר אלא משום דאדם קרוב אצל עצמו ע"ש. ובש"ך (סק"א) כתב להקשות...".

ג. עדות לחובה

22. **חידושי הר"ן בבא בתרא, דף מ"ג:** "ומיהא שמעי' דפסול נוגע בעדות אינו כפסול קורבא, דאלו קרוב אינו מעיד כלל בין לזכותו בין לחובתו, אבל מאן דאית ליה צד נגיעת עדות כל שהו' מעיד בענין דלא מטי ליה הנאה מקבלין עדותו וכשר".

23. **כסף משנה, עדות ט"ז ד' (דרכי משה ל"ז ס"ק ב):** "וכתב נמוקי יוסף בשם הראב"ד דכל הני דפסילי משום נוגע בדבר לא פסילי אלא כי מסהדי לזכותם אבל לחובתם פשיטא דמהימני דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי".

24. **ש"ך שם, ס"ק א':** "ומ"מ אין זה (=סברת הלבוש) עיקר, דנוגע לאו כקרוב הוא, דהא קרוב פסול להעיד אפילו לחובה, ונוגע כשר להעיד לחובה וכדמוכח לקמן סוף סעיף י"ז בהג"ה וכמה דוכתי. וכ"כ הני"י פרק חזקת הבתים ... דאילו קרוב אינו מעיד כלל בין לזכותו בין לחובתו, אבל מאן דאית ליה צד נגיעת עדות, כל שהוא מעיד בענין דלא מטי ליה שום הנאה מקבלין עדותו וכשר. ואף על פי שאפשר לקיים דברי העיר שושן ולומר, דהיכא דיש לו הנאה ומיקרי נוגע חשיב כקרוב, אבל היכא דמעיד לחובה לאו נוגע הוא ולא חשיב כקרוב, מ"מ אין זה עיקר, והעיקר כתירוץ הראשון של מהר"מ מלובלין, וכ"כ הרמב"ן בחידושו".

25. **קצות החושן שם, ס"ק ט':** "כתב הני"י בפרק חזקת הבתים שמעינן מהא דנוגע בדבר יכול להעיד לחובתו ... ובתומים האריך בזה דמשמע מנימוקי יוסף דנוגע יכול להעיד לאחרים נמי כל שהוא לחובתו, וכן משמע מהך דלעיל סעיף ו' דשותף שאמר דבר שהוא חובתו וחובת שותפו נאמן להעיד. והרא"ש בתשובה לא כתב כן, דאם בני העיר העידו שאחד מהם נפטר ממס הואיל ובני העיר הם מפורעי המס אינן יכולין להעיד לא לזכות ולא לחוב וחלקם יכולים לוותר בהודאתם, ומבואר דס"ל דאין הנוגע מעיד לחוב. ולענ"ד נראה עיקר כדברי הרא"ש בתשובה לפי מ"ש בסימן ל"ד ד' ולעיל סק"ה דנוגע אינו פסול משום משקר אלא משום קרוב, וא"כ הוא פסול בין לזכות בין לחוב, אלא על עצמו דנאמן הודאת בעל דין הוא משום דהתורה נתנה נאמנות לכל אדם על עצמו אפילו עבד וגזלן ושפחה וכמ"ש בסימן ל"ד שם. וא"כ לאחרים אינו מעיד כיון דקרוב הוא".

26. **מנחת אשר בבא בתרא, סימן ל"א אות ג':** "ונראה מזה דבאמת יש ב' גדרים בפסול נוגע. דהיכי שהמעיד הוא בעל הממון שמעיד עליו, כגון בנידון דבני העיר שנגבנו להם ס"ת ושותף שמעיד לפני שנסתלק, הוי כמעיד על עצמו ופסול אף לחובתו ... אך כאשר אינו מעיד כבעלים על ממון עצמו אלא מעיד על ממון אחרים, כגון שותף או בן עיר שנסתלק אלא דיש לו נגיעה כגון משום אחריות או שמעמידה בפני בעל חובו או שהשני נוח לו וכדומה - בזה כתבו הראשונים דאינו פסול אלא כשיש לו נגיעה זכות בעלותו דבזה אינו כמעיד על עצמו כיון שעיקר עדותו הוא על ממון אחרים, אלא שיש לו צד נגיעה בעדותו, וכל פסולו בנגיעה זו הוא רק משום חשש משקר בלבד, ובזה נאמן לחובתו דאין בו חשש שישקר".

27. **קובץ שעורים בבא בתרא, קפ"ח:** "עכ"פ דעת הרשב"א, דאיכא תרי גווני נוגעין, (א) היכא דאיכא נגיעת ממון או גופו הוי בע"ד וגם קרוביו פסולין, (ב) נגיעה גרידא אינו בע"ד וקרוביו כשרין, ולכאורה זהו כדעת הריטב"א שהובא למעלה דתרי גווני נוגעין נינהו".

28. **תוספות בבא בתרא, דף מ"ה:** "... תימה דנפקא מינה שיפטרו אם יתעשר?! ושמא בשביל כן אין לפוסלו לעדות כיון דהשתא לא מרויח מידי".
29. **חידושי הרמב"ן שם:** "והשיב הרב רבי אברהם ברבי דוד ז"ל בזה שדבר רחוק הוא ואין אדם מעלה על לבו זה כדי שיעיד עדות שקר, וזה מספיק".
30. **הגהת אשרי שם, סימן מ"ב (מצוטט בבית יוסף, ונפסק בשו"ע ל"ז י):** "כל היכא דהשתא אין נוגע בעדות משום דלית ליה אף על פי שאם יתעשר יהנה בעדותו כשר להעיד הגהות אשרי פרק חזקת".
31. **קצות החושן שם, ס"ק ה':** "דהשתא אינו נוגע. דבר זה מבואר כמה פעמים בראשונים גם באחרונים דהיכא דהשתא אינו נוגע אעפ"י דאם יתעשר יהיה נוגע מכל מקום כיון דעכשיו אינו נוגע לא חיישינן לשמא יתעשר. ולעני"ד נראה דאין למידין מזה הכלל לכל דוכתי ... ולכן נראה לפי מאמר האומר דפסול נוגע אינו משום משקר אלא משום דאדם קרוב אצל עצמו ... ובין תבין את אשר לפניך דהך מלתא דהשתא אינו נוגע הוא נלמד מפרק חזקת הבתים ותוספות שם ... והעלו הראשונים דלא חיישינן לזה כיון דהשתא אינו נוגע. וכאשר תדקדק תמצא דזה שמעמידו בפני בעל חובו אינו נוגע הפסול מן התורה ואינו אלא כנוטל שכר להעיד דהוא הפסול מדרבנן, דהא הוא אינו מעיד לעצמו כלל אלא ללוקח והנאת ממון יוכל לבא לו מזה שמעמידו בפני בעל חובו ... ולהכי היכא דאין לו השתא לא חששו רבנן כיון דאינו רואה שיבא ואפשר לא יבא לו לעולם ומשום הכי גם מדרבנן כשר הוא ...
- ונמצא לפי מ"ש תרי גווני נוגעים הם: האחד הוא נוגע אשר מעיד לעצמו ובה הענין לא פלוג בין יש לו עכשיו בין אין לו עכשיו מכל מקום כיון דלעצמו הוא מעיד ופסולו מן התורה לעולם אינו מעיד. והשני היכא דאינו מעיד על עצמו אלא בשביל עצמו שיהיה הנאת שכר מזה, וזה פסולו מדרבנן לבד, אז אם שכרו קרוב פסלוהו חכמים אבל אם שכרו רחוק לא פסלו, ודע והבן זה".
32. **שיעורי הרב אהרן ליכטנשטיין, פרק חזקת הבתים:** "קשה לקבל את תירוץ התוספות וההגהות אשרי לפי ההבנה שיסוד הפסול הוא חשש לשקר. האדם מן הסתם מודע לאפשרות שהוא יתעשר, וידיעה זו מספיקה כדי לגרום לנו לחשוש שישקר. כדי לקבל את התירוץ יש להניח, שמדובר בפסול גברא של בעל דבר. לפי הבנה זו, בעל דבר הוא רק מי שיש לו כעת נגיעה בעדותו. האפשרות שתהיה לו נגיעה כלשהי בעתיד אינה מספיקה כדי להגדירו כבעל דבר בהווה, והוא כשר להעיד. אמנם קצת יש לתמוה על השו"ע, שמחד הביא את הגדרת הרמב"ם שנוגע בעדותו הוא אפילו בדרך רחוקה ונפלאה, אך מאידך פסק שתועלת עתידית איננה מגדירה אותו כנוגע בעדותו ...
- ועיין גם סנהדרין כ"ג, דלדעת ר' מאיר בעל הדין יכול לפסול את העד שכנגדו. נראה שלא ניתן להבין את שיטתו על פי ההבנה שיסוד הפסול של נוגע בעדותו הוא חשש לשקר. על כרוחנו יש לומר, שלדעת רבי מאיר יסוד פסול נוגע בעדותו הוא זהותו של העד כבעל דבר, ועל כך מחדש רבי מאיר שהוא נחשב כבעל דבר רק כאשר הוא מעיד באופן ישיר על העד שכנגדו".
- ד. תחילתו וסופו בכשרות בפסול נוגע**
33. **תוספות בבא בתרא, דף מ"ג:** "וליסלקו בי תרי מינייהו ולדיינו - וא"ת והא בעינן תחילתו וסופו בכשרות והכא הוי תחילה בפסול והוי כמו קרוב ונתרחק?! ואור"י דלא שייך תחילתו בפסולות הכא כיון שאין פסולות תלוי בגוף אלא בממון".
34. **חידושי הרמב"ן שם:** "ואמאי ליסלקו בתרי מינייהו ולדיינו. פירוש לעדות, ולדיינו על פיהם. וקשיא להו לרבוותא ז"ל והא בעינן תחלתו וסופו בכשרות ואפילו בדיני ממונות, כדמוכח בפרק יש נוחלין (קכ"ח א') בענין היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו או שהיה קרוב ונתרחק. וניחא להו שאני נוגע בעדות מחמת ממון משאר פסולין, דגבי ממון לא מקרי תחלתו בפסלות, דכיון דמטי ליה הנאה מיניה לאו בר עדות הוא כלל והשתא הוא דחאיל עליה שם עד והוה ליה תחלתו וסופו בכשרות, דההיא שעתא לאו עד הוא כלל דאין אדם מעיד לעצמו - ... זהו תירוץ רבותי, ויש לי לדקדק עליו.
- לפיכך נראה לי שלא נאמר תחלתו בפסלות אלא במי שהיה קרוב ונתרחק או פסול הגוף אחר שהרי זה מעיד למי שהיה קרובו בשעת ראיה. אבל כאן שעכשיו נסתלק מממון זה אין זה מעיד לקרובו ולא למי שהיה קרובו בשעת ראיה, שהרי ממון אחרים הוא ולא שלו ולאחרים הוא מעיד, כללו של דבר אין אדם מעיד לאותו שהיה פסול לו בשעת ראיה אבל היה פסול לזה בשעת ראיה מעיד באותו עדות לאחרים שהרי תחלתו כשר הוא אצלם, וזה הטעם מספיק למי שהיה יודע עדות לקרובו ונסתלק אותו קרוב מאותו ממון שהוא כשר, ואלו לטעם ראשון היה מן הדין שלא יהא נאמן".
35. **שולחן ערוך חושן משפט, ל"ג ט"ו:** "בפיסול ממון לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות, שאם היה נוגע בדבר בשעת ראיית העדות מפני שהיה לו הנאה בדבר, יכול להסתלק בענין שלא יהיה לו הנאה בדבר, ויעיד".

36. **סמ"ע שם, ס"ק כ"ג:** "הטעם, דדוקא בפסול קורבה, דאף דנתרחק ממנו מ"מ זה שיעיד לו הוא זה שנפסל להעיד לו בראשונה, משום הכי נשאר בפיסול, משא"כ בפסול התלוי בנגיעת ממון, כיון שנסתלק מאותה הנאה ונכנס אחר תחתיו לאותה הנאה, הרי הוא כאילו לא היתה לו הנאה ממנו מעולם. וגם בפסול ממון לא חל עליו שם פסול מחמת נגיעה מעיקרא, כיון שהיה יכול לסלק נפשו מיד, משא"כ בפסול קורבה".

37. **ש"ך סימן ל"ז ס"ק ל"ב:** "ודעת רבינו ברוך ומהר"מ והגהות מיימוניות דדוקא בדיינים מהני סילוק ולא בעדות, דבעינן תחילתו וסופו בכשרות, והלכך כיון דבשעת ראיית העדות היה פסול לא מהני השתא סילוק ... וגם בתרומת הדשן סימן שמ"א מביא דברי הגהות מיימוניות ומהר"מ הנ"ל בסתם. ואעפ"י שבב"י סימן ל"ג דחה דברי מהר"מ ונמשך אחר תשובות הרא"ש, שהקשה מהך דשותפים מעידים זה לזה. באמת לא קשה מיד, ד"ל דהתם מיירי בעדות שראה השותף אחר שסילק עצמו ... ואע"ג דכתב הב"י דנקטינן כרוב הפוסקים, מ"מ כיון דקיי"ל דמוחזק יכול לומר קים ל"י".

38. **פתחי תשובה סימן ל"ג, ס"ק ח':** "ועיין בתשובת חתם סופר חלק חו"מ סי' ל"ו שכתב וז"ל, בענין תחילתו וסופו בכשרות יש בזה ג' דינים. א', פסול קורבה, בזה לית דינא ודיינא דבעינן תחילתו וסופו בכשרות. דין הב', פסול מחמת נגיעת ממון, רבו המקילים דלא בעינן תחילתו וסופו בכשרות, ויש בזה ג' טעמים. א', משום שבידו לסלק עצמו כל שעה. ב', דאינו פסול לכל אדם ולא דמי לקרובים. ג', דקרובים שאני, שהיה עד פסול מתחילתו ותו לא מיתכשר, משא"כ נגיעה מחמת ממון היה מתחילתו בעל דבר ולא עד, ובשעה שמסלק עצמו הוא דנעשה עד והוה ליה תחילתו בכשרות כו', ומ"מ יש חולקים וס"ל דגם לענין פסול ממון בענין תחילתו בכשרות, והעלה הש"ך בסימן ל"ז ס"ק ל"ב דמצי המוחזק לומר קים לי וכו'.

דין הג', פסול מחמת עבירה, זה לא נזכר בש"ס...".

ה. סיום

39. **פרשת השבוע:** "העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ החיים והמנות נתתי לפניך הברכה והקללה וברכת בציים למען תחיה אתה וזרעך ... הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושטריתכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה גם את השמים ואת הארץ".

40. **רש"י שם:** "ואעידה בם את השמים ואת הארץ - ואם תאמר הרי כבר העיד למעלה (לעיל ל, יט) העידותי בכם היום וגו', התם לישראל אמר, אבל לשמים ולארץ לא אמר ועכשיו בא לומר האזינו השמים וגו'".

41. **עבודה זרה, דף ג':** "אלא כך אומרים העובדי כוכבים לפני הקדוש ברוך הוא: רבש"ע, ישראל שקיבלוה היכן קיימוה? אמר להם הקדוש ברוך הוא אני מעיד בהם שקיימו את התורה כולה. אומרים לפניו: רבש"ע, כלום יש אב שמעיד על בנו? דכתיב: בני בכורי ישראל! אמר להם הקדוש ברוך הוא: שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה. אומרים לפניו: רבש"ע, שמים וארץ נוגעין בעדותן, שנאמר: אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתיו! ואר"ש בן לקיש, מאי דכתיב: ויהי ערב ויהי בקר יום הששי? מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר: אם ישראל מקבלין את תורתך - מוטב, ואם לאו - אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו ... אמר להם הקדוש ברוך הוא: מכס יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה".

42. **שו"ת דברי יציב, חו"מ ט"ז:** "והרהרתי ברה"ה העעל"ט בהא דאיתא בזוה"ק [ח"ג דף צ"ט ע"א ברע"מ] ואף על גב דכלא אתגלי קמי קב"ה לא בעי אלא דינא וכו' וסהדין אתיין וסהדי על כל עובדי בני עלמא וכו', ד צ"ב מי הם העדים שלכאורה כולם נוגעים בעדותן, דהשטן אם לא יעיד ויקטרג הלא יגמר פעולתו ותכליתו בביעור רוח הטומאה מן הארץ וכמ"ש ברה"ה ט"ז ע"ב כדי לערבב השטן ובתוסי מהירושמי דבהיל דאמר שמטא זימניה למתבלע עיני שם, וגם שאר מלאכים הם נוגעים בדבר כיון שישראל במעשיהם מוסיפים כח בפמליא של מעלה כמבואר [זוהר ח"ב דף ל"ב ע"ב] בפסוק תנו עוז לאלקים.

והיה נראה לומר דזה תלוי בהנ"ל אם הפסול משום קרוב או משקר, ד"ל שענין שקר לא שייך למעלה דדובר שקרים לא יכון לנגד עיני כתיב [תהלים ק"א ז'], אבל אי מטעם קרוב או בעי"ד שזה פסול בעצם קשה איך יתקיים המשפט הגדול והנורא כשהעדים נוגעים בעדותם. ובשלמא אי הקדוש ברוך הוא בעצמו העד, וכמו שיסד הפייטן [בפיוט ונתנה תוקף] אמת כי אתה הוא וכו' ויודע ועד, י"ל להשיטות דנוגע כשר לחובה וכיון שבמעשי התחתונים נגרם פגם למעלה הוי כביכול לחובתו וכשר, אך השטן שעולה ומסטיף לזכותו והנאתו וכנ"ל הרי הוא פסול להעיד, וגם לפמ"ש התומים דנוגע פסול בין לזכות ובין לחוב א"כ לא שייך עדות כלל בדיינו. ויפורש בדבר הכתוב [ישעיה א' י"ח] לכו נא ונוכחה יאמר ה', שכביכול יחדיו למשפט נקרבה מי סרח על מי ומה גרמתם במעשיכם כלפי מעלה, וכיון שכן הלא הכל פסולים לעדות ובטל דינא, ובכן אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וגו'.

ובזה יבואר המדרש [ויק"ר כ"ט ג'] ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקדוש ברוך הוא וכו', היינו שמתמרמרים על שעונותינו רבו למעלה ראש ואשמתינו גדלה עד לשמים, וכיון שהפגם נוגע למעלה נמצא שהמלאכים הם נוגעים בעדות, ולזה הקדוש ברוך הוא עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, וזה מיד בשעה שנוטלין שופרותיהם בידיהם ומתבוננים בתשובה כנ"ל. וזה ג"כ המכוון בדבר הכתוב [הושע י"ד ב'] שובה ישראל עד ה"א כי כשלת בעונך, רצ"ל על זה שמכשול העון הגיע כביכול עד ה"א [עיין פסיקתא פמ"ד], ובכן קחו עמכם דברים וגו', ואין דברים אלא דברי תורה [שמו"ר ל"ח ד' תדבא"ז פ"ט], היינו שע"י התשובה יתעורר שעל פי דין תורה בטל דינא מחמת שהעדים פסולים להעיד, וכיון שהמשפט על פי דיני התורה נזכה בדין ודו"ק".